

'Voorlichting is beter dan repressie'

Winnares Avicenna-prijs Zahra Siad Naleie

Veronique Huijbregts

Een bruggenbouwer en een vrouw die mensen weet te binden en te stimuleren. Zo typeert een collega Zahra Siad Naleie. De Somalische sociologe is al jaren actief in de strijd tegen vrouwenbesnijdenis. Op 11 maart kreeg ze de Avicenna-prijs, vanwege haar bijzondere bijdrage aan deze strijd.

Natuurlijk was ze blij toen ze hoorde dat ze de prijs kreeg, vertelt Siad Naleie. Het bericht kwam volslagen onverwacht. De jury prees haar om haar moed en haar functie als rolmodel. Maar ze kreeg de prijs vooral vanwege de overdraagbaarheid van de ontwikkelde aanpak. Het is een prachtige ondersteuning van het belang van haar werk, vindt Siad Naleie. Om er bescheiden aan toe te voegen dat het zonder de steun van haar oudste dochters en de goede samenwerking met haar Pharos-collega's en de Somalische gemeenschap vast nooit zover was gekomen.

Siad Naleie werd vijfenveertig jaar geleden geboren in Somalië. Vrouwenbesnijdenis was daar een vanzelfsprekendheid. Ze is zelf het slachtoffer van deze traditie geworden. Als klein meisje wist ze niet beter dan dat het hoorde. Als student ontdekte ze dat vrouwenbesnijdenis niets te maken heeft met de islam. Er zijn dus geen goede religieuze redenen om meisjes te besnijden. Terwijl vrouwen die besneden zijn daar wel ernstige gezondheidsproblemen door krijgen. 'Ik concludeerde dat vrouwenbesnijdenis afgeschaft moest worden.' Haar strijd begon dan ook al in Somalië.

In 1991 kwam Siad Naleie, getrouwd en moeder van twee dochters, naar Nederland voor een studie vrouwenstudies aan het Institute of Social Studies in Den Haag. Haar voornemen om zich hierna opnieuw voor haar land in te zetten, liep stuk op de oorlog die in Somalië uitbrak. In plaats daarvan bond ze in Nederland de strijd aan met vrouwenbesnijdenis. Inmiddels probeert ze al sinds jaren Somalische vrouwen en mannen in Nederland ervan te overtuigen dat vrouwenbesnijdenis een achterhaalde en pijnlijke traditie is, die de gezondheid van vrouwen schaadt. Ze jaagt aan, stimuleert, brengt mensen samen en praat zich vaak de blaren op de tong. Bijvoorbeeld om de sleutelpersonen te werven die in het project Van beleid tot praktijk (zie kader) een belangrijke rol vervullen. 'Zij organiseren de voorlichtingsbijeenkomsten en moeten mensen stimuleren om deze bezoeken. Ik moest veel praten en bellen om Somalische mensen te vinden die tegen alle vormen van vrouwenbesnijdenis zijn.' Zahra Siad Naleie begeleidt en coacht de sleutelpersonen. Dat doet ze naast haar werk als leerkracht voor Somalische kinderen op een basisschool en bestuurstaken voor vluchtelingenorganisaties als FSAN en Afro-VON.

Er zijn zowel mannelijke als vrouwelijke sleutelpersonen, vertelt Zahra. De voorlichtingsbijeenkomsten zijn ook gemengd, want het onderwerp

is van belang voor beide seksen. Mannen, de traditionele gezinshoofden, moeten er immers ook van overtuigd raken dat vrouwenbesnijdenis achterhaald is. Ook Zahra's eigen man had een duwtje nodig. 'Die was voorstander van de lichte vorm, een prikje in de clitoris. Ik vroeg hem waarom, mijn man is hoog opgeleid, hij kent alle nadelen. Hij had geen goede argumenten voor zijn standpunt, en daarom heb ik besloten niets te doen. Ik heb hem ook gewezen op islamitische meisjes in Nederland uit Marokko of Turkije die niet besneden zijn. Mijn vier dochters (er zijn er nog twee in Nederland geboren, red.) zijn niet besneden.'

Hoe groot de druk is om dit wel te doen, merkte Zaleie opnieuw toen ze met haar dochters haar moeder in Somalië bezocht. 'Mijn moeder wilde mijn dochters laten besnijden. Ik heb haar beloofd dat ik het in Nederland zou laten doen... Want je moet gehoorzaam zijn aan je moeder. Mijn dochters speelden het spel mee. Het was een moeilijke tijd. Mijn moeder leeft nog, ze weet dat mijn dochters niet besneden zijn en ze vraagt me nu steeds: wie gaat er met je dochters trouwen? Ze is teleurgesteld. Maar ook mijn broer zegt nu tegen haar dat vrouwenbesnijdenis verleden tijd is.'

Bestrijding van vrouwenbesnijdenis in Nederland

In 1996 startte FSAN een eerste korte voorlichtingscampagne tegen vrouwenbesnijdenis. In 1998 bundelen medewerkers van FSAN en Pharos de krachten voor een project om door voorlichting en deskundigheidsbevordering vrouwenbesnijdenis te bestrijden. Het ministerie van VWS geeft subsidie en in september 2000 gaat het project Vrouwenbesnijdenis in Nederland, van beleid tot praktijk van start, met preventie en voorlichting als belangrijkste doelen. Het werven en trainen van voorlichters eigen taal en cultuur en van sleutelpersonen uit de Somalische gemeenschap neemt naast deskundigheidsbevordering van professionals een belangrijke plaats in. Samen met Defence for Children International-NL vormen Pharos en FSAN begin 2000 een Platform Aanpak Vrouwenbesnijdenis, dat onder andere klankbordbijeenkomsten organiseert voor professionals en de Afrikaanse gemeenschap, voor uitwisseling over de nationale en internationale ontwikkelingen. Met subsidie van het Europees Vluchtelingenfonds (EVF) wordt tot september 2004 gewerkt aan uitbreiding tot het landelijk netwerk van de groep Somalische sleutelpersonen en krijgt de functie van regionaal contactpersoon vorm. Over financiële mogelijkheden tot voortgang na die tijd is nog geen duidelijkheid.

Het huidige politieke beleid zoekt de oplossing voor vrouwenbesnijdenis vooral in repressie, lijkt het. Zahra: 'Wetgeving is belangrijk. En die is er ook al: alle vormen van vrouwenbesnijdenis zijn in Nederland sinds 1993 verboden. Maar zijn er nog veel te weinig die kunnen vertellen over de nadelen van en de gezondheidsproblemen door vrouwenbesnijdenis. We hebben nog lang niet iedereen met voorlichting bereikt. En hoe kan iemand dan strafbaar zijn? Er moet dus betere voorlichting en preventie komen. Geef de mensen tijd, zorg voor een intensieve campagne en continuïteit. Daarna kun je desnoods maatregelen doorvoeren als straffen en controleren. Voorlichting is beter dan repressie.'

Ga maar na, zegt ze. 'Twintig jaar geleden was er geen sprake van voorlichting. Dankzij de huidige voorlichting zie je vooruitgang, er zijn steeds minder mensen voor de radicale vorm van vrouwenbesnijdenis. De dialoog aangaan, groepsdiscussies voeren, met elkaar praten, dat werkt. Dat gebeurt nu en dat is een grote stap voorwaarts. Want het

gaat om een groot taboe.' De voorstellen van Ayaan Hirsi Ali vinden bij Naleie geen weerklank. 'Als je bij meisjes gaat controleren of ze besneden zijn, gaan heel veel mensen zich verzetten en is al ons werk voor niets geweest. Een meisje steeds onderzoeken is voor haar ook een trauma. Als die plannen doorgaan krijg je conflicten, maar geen resultaten. Er spreekt ook weinig respect uit. Mevrouw Hirsi moet naar de praktijk komen. Ik denk dat zij weinig praktijkervaring heeft.'

Mensen die in de gezondheidszorg werken hebben adviseert Naleie om goed naar hun Somalische patiënten te luisteren en te proberen met hen te overleggen. 'Maak duidelijk dat vrouwenbesnijdenis de gezondheid aantast. Somalische mensen hebben veel respect voor mensen die in de gezondheidszorg werken.'

Gebrek aan continuïteit is de grootste barrière in de strijd tegen vrouwenbesnijdenis, zegt Naleie stellig. 'We willen ons werk natuurlijk voortzetten. Maar omdat we steeds opnieuw subsidie moeten zien te krijgen, is een structurele aanpak niet mogelijk. De strijd tegen vrouwenbesnijdenis is een kwestie van lange adem. Als het project stopt, ontstaat er een vicieuze cirkel. Ik moet eerlijk zeggen dat ik me wel eens machteloos voel. Zonder hulp kunnen we niet verder gaan.'

En zonder hulp kan Zahra dan haar droom niet realiseren: vrouwenbesnijdenis de wereld uit, om te beginnen uit Nederland. 'Ik zou willen dat Nederland een voorbeeld wordt voor andere landen. En dat veel vrouwen zich als slachtoffers van deze praktijk betrokken voelen bij de afschaffing van vrouwenbesnijdenis. Ik hoop dat de jongeren van nu hun dochters straks niet meer laten besnijden.'

De Avicenna-prijs

De Avicenna-prijs is in 1997 ingesteld door het Overlegorgaan Gezondheidszorg en Multiculturele samenleving (OGM). De prijs wordt eens in de twee jaar uitgereikt aan een persoon of instelling die een wezenlijke bijdrage heeft geleverd aan verbetering van de zorg aan allochtonen in Nederland. De naam is ontleend aan die van een Arabisch geneesheer uit de elfde eeuw, die met zijn werk de basis legde voor de moderne geneeskunde.